

**BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARIDA KREATIV FIKRLASHNI
SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI**

Keldiyeva Maftuna Ashirmamatovna

*IPU, Iqtisodiyot va Pedagogika Universiteti Pedagogika va o‘qitish metodikasi
kafedrasi, Pedagogika mutaxassisligi, 1-kurs magistranti*

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida kreativ fikrlashni shakllantirishning nazariy asoslari, uning pedagogik ahamiyati, rivojlantirish omillari va metodlari tahlil qilinadi. Kreativ fikrlashning mohiyati, uning ta‘lim jarayonidagi o‘rni hamda o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini oshirishdagi roli ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar

kreativ fikrlash, boshlang‘ich ta‘lim, pedagogik kompetensiya, innovatsion metodlar, ijodkorlik, ta‘lim sifati.

Аннотация

В данной статье рассматриваются теоретические основы формирования креативного мышления у учителей начальных классов, его педагогическое значение, факторы развития и эффективные методы. Раскрывается сущность креативного мышления, его роль в образовательном процессе, а также значение в повышении профессиональной компетентности педагога. Научно обосновывается необходимость развития креативности в современной системе образования.

Ключевые слова

креативное мышление, начальное образование, педагогическая компетентность, инновационные методы, творчество, качество образования.

Abstract

This article examines the theoretical foundations of developing creative thinking in primary school teachers, its pedagogical significance, influencing factors, and effective methods. The essence of creative thinking, its role in the educational process, and its importance in enhancing teachers' professional competence are analyzed. The necessity of fostering creativity in the modern education system is scientifically substantiated.

Keywords

creative thinking, primary education, pedagogical competence, innovative methods, creativity, quality of education.

Kirish

Zamonaviy globallashtirish va axborotlashuv jarayonlari ta'lim tizimiga tubdan yangi talablarni qo'yimoqda. Bugungi kunda jamiyatning intellektual salohiyati, innovatsion rivojlanishi va raqobatbardoshligi bevosita ta'lim sifati bilan belgilanadi. Shu nuqtai nazardan, ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagog kadrlarning, ayniqsa, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini yangi bosqichga olib chiqish dolzarb masalaga aylanmoqda.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi shaxs kamolotining poydevorini shakllantiruvchi eng muhim davr hisoblanadi. Aynan shu bosqichda o'quvchilarda bilish faoliyati, mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv, muammolarni hal qilish ko'nikmalari shakllanadi. Bu jarayonda o'qituvchining shaxsiy va kasbiy sifatlari hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Xususan, o'qituvchining kreativ fikrlash qobiliyati o'quvchilarning ijodiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Hozirgi davrda an'anaviy reproduktiv ta'limdan voz kechib, innovatsion, shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuvlarga asoslangan ta'lim modeliga o'tish zarurati yuzaga kelmoqda. Bunday sharoitda o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o'quv jarayonini tashkil etuvchi, yo'naltiruvchi, motivatsiya beruvchi va eng muhimi — ijodiy fikrlashni rivojlantiruvchi subyekt sifatida namoyon bo'ladi.

Kreativ fikrlash pedagogik faoliyatning ajralmas qismi bo'lib, u o'qituvchining nostandart vaziyatlarda samarali qaror qabul qilish, yangi pedagogik g'oyalarni ilgari surish, o'quv jarayonini qiziqarli va samarali tashkil etish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, kreativ o'qituvchi o'quvchilarda ham mustaqil va erkin fikrlash muhitini yaratadi, ularni izlanishga, savol berishga va yangilik yaratishga undaydi.

Ilmiy-pedagogik adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, kreativ fikrlash muammosi ko'plab xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan bo'lsa-da, aynan boshlang'ich sinf o'qituvchilari faoliyati kontekstida uning nazariy asoslarini chuqur tadqiq etish zarurati saqlanib qolmoqda. Chunki boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi ko'p qirrali faoliyatni amalga oshiradi va undan yuqori darajadagi pedagogik mahorat, moslashuvchanlik hamda ijodkorlik talab etiladi.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundan iboratki, unda boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kreativ fikrlashni shakllantirishning nazariy asoslari tizimli ravishda yoritiladi, uning pedagogik mohiyati va ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Tadqiqotning maqsadi — boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kreativ fikrlashni shakllantirishning nazariy asoslarini ochib berish hamda uning ta'lim jarayonidagi o'rnini aniqlashdan iborat.

Mazkur maqsaddan kelib chiqib quyidagi vazifalar belgilandi:
kreativ fikrlash tushunchasining ilmiy mohiyatini tahlil qilish;
boshlang'ich ta'lim tizimida kreativlikning o'rnini aniqlash;
o'qituvchilarda kreativ fikrlashni shakllantirish omillarini o'rganish;

mazkur jarayonning pedagogik asoslarini ilmiy jihatdan yoritish.

Shu tariqa, boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kreativ fikrlashni shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u ta'lim sifatini oshirish va barkamol shaxsni tarbiyalashda muhim omil sifatida xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

1. Kreativ fikrlash tushunchasining nazariy-metodologik asoslari

Kreativ fikrlash zamonaviy pedagogika va psixologiyada murakkab, ko'p qirrali hodisa sifatida talqin etiladi. U shaxsning yangi, original va ijtimoiy ahamiyatga ega g'oyalarni yaratish qobiliyati bilan tavsiflanadi. Kreativlik tushunchasi faqat yangilik yaratish bilan cheklanmay, balki mavjud bilimlarni yangi vaziyatlarda moslashuvchan qo'llashni ham o'z ichiga oladi.

Ilmiy tadqiqotlarda kreativ fikrlash quyidagi komponentlar orqali izohlanadi:

divergent fikrlash (ko'p variantli yechimlar ishlab chiqish);

konvergent fikrlash (eng maqbul yechimni tanlash);

moslashuvchanlik (fikrlash yo'nalishini o'zgartira olish);

originallik (noyob g'oyalarni ilgari surish);

elaboratsiya (g'oyani rivojlantirish va boyitish).

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi faoliyatida ushbu komponentlarning uyg'unligi pedagogik jarayonning samaradorligini ta'minlaydi. Chunki aynan shu bosqichda o'quvchilarning tafakkur jarayonlari shakllanadi va o'qituvchi ularga namuna bo'lib xizmat qiladi.

2. Boshlang'ich ta'lim jarayonida kreativ fikrlashning o'rni va ahamiyati

Boshlang'ich ta'lim tizimi o'quvchilarda bilim olishga bo'lgan dastlabki motivatsiyani shakllantiradi. Shu sababli, o'qituvchining kreativligi o'quvchilarning o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabatini belgilovchi muhim omil hisoblanadi.

Kreativ o'qituvchi:

dars jarayonini qiziqarli va interaktiv tashkil etadi;

o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rag'batlantiradi;

muammoli vaziyatlar orqali tafakkurni rivojlantiradi;

o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga oladi.

Natijada o'quvchilarda quyidagi sifatlar shakllanadi:

mustaqil fikrlash;

muammolarni hal qilish ko'nikmasi;

ijodiy yondashuv;

o'z fikrini erkin ifodalash.

Shu jihatdan, kreativ fikrlash boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishning muhim sharti sifatida qaraladi.

3. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kreativ fikrlashni shakllantirish omillari

Kreativ fikrlashni rivojlantirish ko‘plab ichki va tashqi omillarga bog‘liq bo‘lib, ular o‘zaro uzviy aloqada namoyon bo‘ladi.

Ichki omillar:

shaxsiy motivatsiya va qiziqish;
kasbiy ehtiyoj va o‘zini rivojlantirishga intilish;
tafakkur mustaqilligi;
refleksiya qobiliyati.

Tashqi omillar:

ta‘lim muassasasidagi innovatsion muhit;
metodik ta‘minot va resurslar;
rahbariyat tomonidan qo‘llab-quvvatlash;
malaka oshirish tizimi.

Shuningdek, kreativlikni rivojlantirishda ijobiy psixologik muhit, ochiq muloqot va hamkorlik muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchi o‘z faoliyatida erkin tajriba o‘tkazish imkoniyatiga ega bo‘lsa, uning ijodiy salohiyati yanada rivojlanadi.

4. Kreativ fikrlashni shakllantirishning pedagogik texnologiyalari va metodlari

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida kreativ fikrlashni rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar muhim o‘rin tutadi. Ular o‘qituvchini faol, izlanishga moyil va yangilikka ochiq subyektga aylantiradi.

Interaktiv metodlar:

“Aqliy hujum” (brainstorming) – qisqa vaqt ichida ko‘plab g‘oyalar ishlab chiqish;
“Sinkveyn” – tushunchani ijodiy ifodalash;
“INSERT” – matn bilan ishlashda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish;
“Fishbone” – muammoning sabab-oqibatlarini tahlil qilish.

Innovatsion yondashuvlar:

STEAM ta‘lim texnologiyasi – fanlararo integratsiya asosida ijodiy fikrlashni rivojlantirish;

Loyiha metodi – mustaqil tadqiqot va ijodiy faoliyatni tashkil etish;

Case-study – real hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish;

Gamifikatsiya – o‘yin elementlari orqali motivatsiyani oshirish.

Refleksiv metodlar:

o‘z faoliyatini tahlil qilish;
pedagogik kundalik yuritish;
o‘z-o‘zini baholash.

Mazkur metodlar o‘qituvchining nafaqat bilimini, balki ijodiy va analitik fikrlashini ham rivojlantiradi.

5. Kreativ fikrlash va pedagogik kompetensiya o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik

Kreativ fikrlash o'qituvchining kasbiy kompetensiyasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Zamonaviy kompetensiyaviy yondashuvga ko'ra, o'qituvchi quyidagi kompetensiyalarga ega bo'lishi zarur:

kognitiv kompetensiya – bilimlarni egallash va qo'llash;

kommunikativ kompetensiya – samarali muloqot;

axborot-kommunikatsion kompetensiya – texnologiyalardan foydalanish;

kreativ kompetensiya – yangi g'oyalar yaratish va qo'llash.

Kreativ kompetensiya boshqa barcha kompetensiyalarni rivojlantiruvchi integrativ omil sifatida namoyon bo'ladi. U o'qituvchining pedagogik faoliyatda innovatsion yondashuvni qo'llashiga imkon yaratadi.

6. Kreativ fikrlashni rivojlantirishning konseptual modeli

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kreativ fikrlashni shakllantirish jarayonini quyidagi model asosida tasavvur etish mumkin:

Maqsadli komponent – kreativ fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan maqsadlar;

Mazmuniy komponent – nazariy bilimlar va metodik materiallar;

Jarayonli komponent – metod va texnologiyalar;

Natijaviy komponent – kreativ kompetensiyaning shakllanish darajasi.

Mazkur model tizimli yondashuv asosida o'qituvchining ijodiy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kreativ fikrlashni shakllantirish zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biridir. U o'qituvchining kasbiy rivojlanishini ta'minlaydi, ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi va o'quvchilarda mustaqil, ijodiy fikrlashni shakllantiradi. Shu bois pedagoglarni tayyorlash va qayta tayyorlash jarayonida kreativ fikrlashni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kreativ fikrlashni shakllantirish ko'p bosqichli va murakkab jarayon bo'lib, u nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar va shaxsiy sifatlarning uyg'unligini talab etadi. Kreativlik o'qituvchining kasbiy faoliyatini yangi bosqichga olib chiqadi, ta'lim samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning ijodiy rivojlanishiga mustahkam zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1 Macmillan, 1938.

2 Runco M.A. Creativity: Theories and Themes: Research, Development, and Practice. – London: Elsevier Academic Press, 2007.

3 Cropley A.J. Creativity in Education and Learning. – London: Routledge, 2001.

Kaufman J.C., Sternberg R.J. The Cambridge Handbook of Creativity. – Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Ta’lim to‘g‘risida qonun. – Toshkent, 2020.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. – Toshkent, 1997.

Xodjaev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.

Ishmuhamedov R.J., Yuldashev M.A. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2013.

Tolipov O‘.Q., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarning nazariy va amaliy asoslari. – Toshkent: Fan, 2005.

Muslimov N.A. Kasb ta’limi o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish. – Toshkent, 2012.

Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2006.

Klarin M.V. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. – Moskva: Nauka, 1995.

Selevko G.K. Sovremennye obrazovatelnye texnologii. – Moskva: Narodnoe obrazovanie, 1998.

Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya. – Moskva: Logos, 2000.